

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра української філології

Курсова робота

на тему:

**«ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ ЗЗСО
НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ»**

студентки групи СЛукр 03-20
філологічного факультету освітніх технологій
спеціальності 014 Середня освіта, Українська
мова і література
освітньої програми Українська мова і література,
англійська мова, зарубіжна література
Клименко Вікторії Вікторівни

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
доцент Заскалета В.П.

Кількість балів _____
Національна шкала _____
Оцінка ЄКТС _____

Члени комісії:

_____	_____
(підпис)	(прізвище, ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище, ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище, ініціали)

Київ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ ЗЗСО НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	6
1.1 Сутність, структура та зміст читацької компетентності.....	6
1.2 Особливості формування читацької компетентності в умовах НУШ.....	9
1.3 Формування читацької компетентності на уроках української літератури.....	11
Висновки до розділу 1.....	13
РОЗДІЛ 2 МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ ЗЗСО НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	14
2.1 Методи, прийоми та форми організації формування читацької компетентності.....	14
2.2 Методика формування читацької компетентності учнів 6 класу на уроці української літератури.....	16
2.3 Методичні рекомендації щодо формування читацької компетентності в учнів ЗЗСО на уроках української літератури.....	19
Висновки до розділу 2.....	21
ВИСНОВКИ.....	22
РЕЗЮМЕ.....	23
RESUME.....	24
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	25

ВСТУП

Актуальність дослідження. У зв'язку з тим, що інформаційний простір постійно зростає – це відповідно вимагає докладання суб'єктних зусиль, щоб його освоїти. Тому, в умовах сучасності, необхідно формувати кваліфікованого читача, який буде вправно орієнтуватися в друкованій інформації. Книга для такого читача буде значним джерелом отримання нових знань. Відповідно до концепції Нової української школи особливо актуальною є здатність особистості навчатися протягом всього життя. Означена здатність є невіддільною від набуття особистістю нових знань, умінь, уявлень, ціннісних орієнтацій. Завдяки цьому досягається необхідний інтегрований результат освіти, а саме: формування компетентностей. Спільною ознакою для означених компетентностей є вміння читати та розуміти текст, що зазначено в концептуальних засадах реформування середньої школи в Україні.

Проведені науковцями численні дослідження щодо важливості навички читання свідчать, що це один з найважливіших компонентів, який сприяє різнобічному розвитку учня і становленню його особистості. Навичка читання передбачає наявність таких умінь як:

- відтворення звукової форми слова;
- усвідомлення смислової інформації.

До питання формування свідомого читання зверталися такі відомі дослідники як: М. Вашуленко, Н. Бібік, І. Гудзик, Н. Волошина, В. Зайцев, К. Пономарьова, В. Едігей, О. Савченко, В. Сухомлинський, Н. Скрипченко, І. Федоренко, О. Сухомлинська та ін.

У працях відомих українських методистів А. Вітченко, О. Ісаєва, В. Уліщенко, А. Фасоля, Т. Яценко наголошується на важливості формування читацької компетентності.

Авторами підручників з української літератури, а саме: В. І. Пахаренком, О. М. Авраменком, А. М. Фасолею, О. В. Слоньовською, розроблені та описані шляхи формування читацької компетентності учнів під час вивчення цієї дисципліни.

Об'єктом дослідження є методика навчання української літератури учнів ЗЗСО.

Предметом дослідження є процес формування читацької компетентності в учнів ЗЗСО на уроках української літератури.

Метою дослідження є теоретичне вивчення проблеми дослідження щодо формування читацької компетентності в учнів та випрацювання методики формування читацької компетентності в учнів ЗЗСО на уроках української літератури.

Відповідно до окресленої мети визначено **завдання дослідження**:

1. Визначити сутність, структуру та зміст читацької компетентності.
2. Розглянути особливості формування читацької компетентності в умовах НУШ.
3. Охарактеризувати формування читацької компетентності на уроках української літератури.
4. Визначити методи, прийоми та форми організації формування читацької компетентності.
5. Розробити методику формування читацької компетентності учнів 6 класу на уроці української літератури.
6. Запропонувати методичні рекомендації щодо формування читацької компетентності в учнів ЗЗСО на уроках української літератури.

Методи дослідження:

1. Аналіз літературних джерел: ретельний огляд наукової літератури, статей, книг та інших публікацій стосовно формування читацької компетентності учнів ЗЗСО. Це дозволить отримати уявлення про теоретичні основи та підходи щодо організації уроків української літератури.
2. Систематизація інформації: впорядкування та класифікація отриманих даних з метою узагальнення ключових положень та тенденцій щодо формування читацької компетентності учнів ЗЗСО.
3. Порівняльний аналіз: порівняння різних теоретичних підходів до

формування читацької компетентності учнів ЗЗСО, виявлення переваг та недоліків кожного з них.

4. Синтез і узагальнення: розроблення висновків та рекомендацій на основі отриманої теоретичної інформації щодо ефективного формування читацької компетентності в учнів ЗЗСО на уроках української літератури.

Теоретична цінність результатів даної роботи полягає у визначенні оптимальних підходів до формування читацької компетентності в учнів ЗЗСО на уроках української літератури.

Практична цінність результатів полягає в тому, що вчителі ЗЗСО можуть використовувати запропоновану методику під час формування читацької компетентності в учнів на уроках української літератури.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ ЗЗСО НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1.1 Сутність, структура та зміст читацької компетентності

С. Оліфіренко (2007) зазначає, що терміном «читання» варто позначати «таку форму спілкування, за допомогою якої люди із використанням друкованих або рукописних текстів, можуть опосередковано передавати інформацію» (с. 391).

У межах шкільної освіти на уроках української літератури читання розглядають як предметну компетенцію учнів, яка не втрачає, проте, свого поширеного використання в процесі засвоєння іншої інформації.

Проаналізувавши останні психолого-педагогічні видання щодо проблеми дослідження, ми з'ясували, що термін «читацької компетентності» не має однозначного визначення, оскільки в науковій літературі виокремлюють різні підходи стосовно розуміння цього терміна, проте у той же час переважна кількість науковців наголошують не тому, що в її змісті діяльнісне та особистісне спрямування.

В. Мартиненко (2013) визначає поняття «читацька компетентність» як «...певний складовий компонент комунікативної та пізнавальної компетентностей, яка забезпечує засвоєння учнями тих знань, умінь та навичок, які допомагають у формуванні в нього ціннісного ставлення. Це дає змогу учневі самостійно працювати з різними видами текстів, а саме: розуміти суть тексту, що був прочитаний, знаходити, аналізувати та інтерпретувати необхідну інформацію, що наведена в тексті» (с.145-146).

Ураховуючи вище наведене визначення терміна «читацька компетентність», у межах нашого курсового дослідження ми будемо розглядати її як сукупність освітніх елементів, що проявляється в набутті літературних знань, умінь та навичок, а також наявність переживань та

переконань в учня і його здатність використовувати їх, щоб пізнати навколишню дійсність, задовольнити власні потреби.

Аналіз визначення поняття «читацька компетентність» засвідчив, що в сучасній методичній науці переважає тенденція до його вузького розуміння, тобто як до певної предметної компетентності. Проте вважаємо, що читацьку компетентність сьогодні необхідно тлумачити як більш універсальну особистісну характеристику учнів, яка дозволяє їм працювати не тільки з літературними текстами, а й з іншими функціональними текстами, з якими вони мають справу в реальному житті, переважно з інформаційними. За такого розуміння термін «читацька компетентність» набуває вже більшої схожості із поняттям читацької грамотності (literacy) — терміном, який в останні роки почали використовувати в міжнародних дослідженнях читацької грамотності (PISA, PIRLS), що замінив раніше використовуваний термін «читацька компетентність».

Отже, компетентним читачем вважаємо особу, що може здійснювати зазначені когнітивні читацькі операції на відповідному високому рівні, працюючи із різноманітними текстами і різного спрямування.

Таким чином, розглядаючи компетентісну спрямованість навчання літератури ми можемо значно розширити уявлення щодо читацької компетентності як літературної. Цей термін має значення для літературного розвитку та особистісних якостей учнів, оскільки стосується не лише навичок читання, а й завдання розуміння тексту, зокрема розуміння зв'язків між автором і персонажами твору, учнями, вчителями, широким колом письменників, критиків і читачів. Отже, вважаємо, що можна виокремити такі компетенції:

- власна читацька компетенція, яка пов'язана з виразним та свідомим читанням текстів;
- когнітивні компетенції, які зумовлюють інтелектуально-емоційну діяльність учнів з текстом;

- комунікативні компетенції, які наповнюють процес читання певними суб'єктними зв'язками;

- ціннісна компетенція, пов'язана із впливом прочитаного на характери читачів.

У межах нашого дослідження вважаємо найбільш вдалою структуру та зміст читацької компетентності учнів, розроблену В. Мартиненком. Структура та зміст читацької компетентності представлені таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Зміст та структура читацької компетентності учнів

Компоненти	Характеристика
Мотиваційний	Це ті потреби та мотиви, що забезпечують спонукання учня до процесу читання і за допомогою яких він задовольняє свої пізнавальні інтереси, розуміння морально-етичних цінностей, культуру людських взаємин; осмислює значення читання для постійного поповнення знань та успішної навчальної діяльності.
Когнітивний	Сформована система знань та уявлень, які школяр використовує в процесі структурного та смислового аналізу текстів або під час самостійного пошуку інформації в тексті, яку необхідно використати.
Операційно-діяльнісний	Передбачає набуття учнями саме тих предметних вмінь, навичок та способів діяльності, оволодівши якими учні можуть забезпечити собі досягнення відповідних навчальних результатів, зокрема таких, як: уміння читати відповідно до мети читання; знання різних видів текстів, уміння орієнтуватися в логічній структурі текстів; використовувати прийоми аналізу текстів; визначення теми й основної думки тексту; формулювання з опорою на прочитане висновків, аргументування їх.
Рефлексивний	Забезпечує розвиток в учнів компонентів ціннісно-смислової та емоційно-вольової сфер, а саме: розуміння та самооцінка результатів читання; оцінювальні судження, ставлення до змісту прочитаного.

Таким чином, визначаємо, що всі зазначенні компоненти читацької компетентності пов'язанні між собою, а результатом сформованості кожного з них є сформована читацька компетентність учня, яка передбачає:

- наявність стійкого інтересу до читання різних текстів;
- наявність сформованого знання, що література це і вид мистецтва, і наука;

- наявність сформованих умінь, які необхідні для розуміння змісту різних текстів та вміння висловити обґрунтовану його оцінку;
- вміння використовувати набуті знання та вміння у власній літературній діяльності;
- сформовані творчі та власне-літературні здібності;
- сформована система цінностей та емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу, інших людей та до себе самого.

1.2 Особливості формування читацької компетентності в умовах НУШ

Згідно з Концепцією Новою українською школою, яка є результатом реформування загальної середньої освіти, найближчим часом на ринку праці найбільш успішними будуть спеціалісти, які здатні навчатися впродовж життя, а також вирізняються критичним мисленням, вмінням ставити перед собою певні цілі та досягати їх, працювати разом в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі тощо.

Звідси, ми можемо констатувати, що основною метою реформи та відповідно Нової української школи є становлення громадянина, який уміє ухвалювати відповідальні рішення, розв'язувати необхідні проблеми, спираючись на отриманні знання, вміння, навички, компетентності, а саме:

- вміння читати різні тексти та розуміти їх;
- уміти та бути готовим висловлювати власну думку і критично мислити;
- вміти логічно обґрунтовувати свою позицію;
- проявляти ініціативу;
- працювати в команді тощо.

Суттєвою зміною, що відбулася з реалізацією Концепції «Нова українська школа», стали підходи, які застосовують у процесі навчання та й освіти загалом. Останнім часом щодо ролі знань в умовах сучасності,

відбуваються постійні дискусії. Проте поза обговоренням залишається те, що тільки ті знання, які поєднанні з уміннями, і є тією самою компетентністю.

У працях Н. М. Бібік, С. П. Бондар, О. І. Пометун, О. Я. Савченко знаходимо розв'язання педагогічних аспектів щодо формування читацької компетентності учнів в умовах Нової української школи. Особливо важливе значення мають висновки вказаних дослідників щодо здійснення компетентнісного підходу в процесі навчання.

Оскільки в основу Нової української школи закладений принцип дитиноцентризму, то це спрямовує вчителя на цілеспрямовану роботу щодо розвитку інтересів та здібностей учня. Стосовно формування читацької компетентності, то тут велике значення мають визначені такими науковцями, як І. Бех, О. Вишневський та О. Пометун підходи особистісно-орієнтованого навчання:

- індивідуалізація - передбачає урахування та вдосконалення в навчальній діяльності психо-розумових особливостей учня;
- забезпечення очікуваних результатів навчальної діяльності та її корегування опираючись на специфіку змісту навчального матеріалу, а також вікових та індивідуальних особливостей кожного з учнів;
- діяльнісний підхід щодо організації навчальної діяльності учнів;
- створення позитивної емоційної атмосфери на уроці;
- врахування виховних та розвивальних можливостей навчального матеріалу;
- актуалізація суб'єктного досвіду та опорних знань учнів через спеціально розроблені завдання чи запитання;
- діалогічна взаємодія під час навчання суб'єктів цього процесу;
- використання диференціації під час навчання;
- розвиток в учнів вмінь працювати самостійно та розуміти власні можливості з метою використання їх в житті;
- формування у школярів потреби с самовдосконалення та саморозвитку;

- використання рефлексії з метою коригування навчальних досягнень учнів.

Отже, завдяки реформуванню освіти в Україні основна увага вчених зосереджена на організації освітнього процесу з урахуванням індивідуальних якостей і суб'єктного досвіду учнів. Це так само визначає значущість художнього пізнання учнями твору як засобу їх особистісного розвитку.

1.3 Формування читацької компетентності на уроках української літератури

Сучасний урок літератури, на думку В. Шуляр (2017), передбачає таку стратегію: «...вибір конкретних підходів, дій та операцій, завдяки яким учень може досягти потрібного результату, в якому кожен суб'єкт може сам вибудувати життєву позицію» (с. 63).

На думку О. Ісаєва (2017), вивчення літератури в умовах сучасної школи має будуватися на залученні учнів до процесу індивідуальності знань, пізнанні навколишнього світу та самого себе в соціумі. Таким чином формується свідоме читання тексту, наповненого особистісним "Я". Ураховуючи сказане, дослідниця зазначає, що на уроці літератури мають бути створенні умови, які сприятимуть реалізації сучасної (с. 36).

Велике значення у процесі формування читацької компетентності мають особистісні уподобання учнів, їх читацькі інтереси та зацікавленість тематикою, що зазвичай зумовлені віковими особливостями. Вчителю необхідно спрямовувати роботу саме на розвиток цих уподобань, інтересів, смаків і відповідно їх поглиблювати. Це мотивуватиме учнів до читання та знайомства з конкретним твором. Твори, автори та персонажі є цікавими співрозмовниками і можуть допомогти учням знайти відповіді на важливі питання.

Важливим способом активізувати учнів у класі після прочитання твору є міжгрупова робота. Методика проведення цієї роботи полягає в такому:

1. групи отримують завдання побудувати історію в довільному порядку;

2. групи між собою обмінюються завданнями;
3. кожна група намагається відтворити сюжет у правильній послідовності, при цьому вчитель засікає час;
4. перемагає група, яка найшвидше відтворила правильно зміст твору.

Ще один ефективний метод – ROFT (Role, Recipient, Form, Text). Такі методи варто використовувати для осмислення учнями змісту твору. Школярі із цікавістю та задоволенням беруть на себе ролі, вибирають співрозмовника для діалогу. Так, учні можуть від імені Анни із поезії Ліни Костенко “Кольорові миші” надати поради читачам щодо вірності власним принципам, не боятися нікого, чинити добро та вірити в те, що воно завжди повернеться стократно; суддя порадив сусідам бути благородними і допомагати своїм дітям, не чинити зла, а той, хто обрав роль кота, який нявкав і писав вирок, порадив Анні завжди вірити в те, що справедливість візьме верх.

Таким чином, в процесі вивчення української літератури в загальній середній школі реалізуються декілька важливих завдань Нової української школи, а саме:

- формування учня = читача як суб'єкта читацької діяльності;
- формування суб'єкта, здатного до співробітництва, діалогів, комунікацій та навчання впродовж життя.

Тому вчителі української літератури повинні будувати свої уроки на основі діалогу та співпраці, щоб залучити учнів і досягти таких цілей:

- формування емоційно-ціннісної взаємодії з автором-оповідачем та героями твору;
- створення конструктивних діалогів з ровесниками;
- спонукання учня саморозкритися чи самоствердитися і розвиток критичного мислення.

Отже, формування читацької компетентності учнів відбувається через прочитання різноманітних творів, розуміння їхнього змісту та відтворення елементів твору, а також через уміння формулювати та висловлювати власну думку.

Висновки до розділу 1

Перший розділ курсової роботи приділений вивченню теоретичних аспектів формування читацької компетентності в учнів ЗЗСО на уроках української літератури.

Основним завданням уроку української літератури в ЗЗСО є формування в учнів читацької компетентності, що передбачає наявність у них умінь читання та розуміння твору на особистісному рівні. Інакше кажучи, школярі мають розуміти та емоційно сприймати думки й почуття героїв твору, уміти користуватися літературознавчими термінами.

Таким чином, читацькі вміння як і читацька компетентність є результатом компетентнісного навчання, яке зумовлене впровадженням Концепції «Нова українська школа» та передбачає формування кваліфікованого фахівця, який вміє орієнтуватися в інформаційному просторі.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

2.1. Методи, прийоми та форми організації формування читацької компетентності

Ураховуючи психологічні особливості, а також те, що сучасні учні віддалені від прочитання художньої літератури, вважаємо, що закономірним є зміна підходів щодо вивчення української літератури в ЗЗСО. Це підтверджують результати міжнародного дослідження якості освіти в Україні PISA-2018 щодо розуміння учнями прочитаного. Тому, на нашу думку, необхідно змінити напрям та вибудувати навчання таким чином, щоб учні почали вдумливо читати твори і відповідно розуміти їхній зміст.

На думку О. Дем'яненко (2011), ефективним прийомом у процесі формування інтересів до читання в учня є «повторне читання». Проте варто відзначити, що дослідниця розширює межі цього прийому, указуючи на широке його «контекстуальне» тлумачення (с. 66).

Так, зрозумілою є позиція О. Дем'яненко стосовно вдосконалення шкільної програми при вивченні літератури за особливої уваги на історико-культурному і жанрово-стильовому аналізі літературного твору.

Для формування читацької компетентності учнів передусім необхідно добирати актуальні та продуктивні форми, методи та прийоми навчання. Не менш важливим у цій роботі є добір відповідного дидактичного матеріалу.

І. Єрмаков, Т. Яценко та Л. Назаренко вважають, що найбільш ефективним для означеного напрямку роботи є метод проєктів. Науковці вважають, що цей метод в сучасних умовах методично є найбільш доцільним.

Л. Назаренко, ураховуючи необхідність створення сучасного освітнього середовища на уроках української літератури, а також здійснення формувального оцінювання учнів, запропонував такі етапи художнього твору з використанням методу проєктів:

1. випрацювання ідей для дослідницької діяльності;

2. планування читацької діяльності учнів;
3. підготовка матеріалів з використанням засобів ІКТ;
4. читання художніх творів
5. роз'яснення незрозумілої мови;
6. пошукова та дослідницька діяльність учня як читача;
7. пов'язування теоретичної інформації з практичною діяльністю;
8. саморозвиток учнів;
9. прогнозування результатів;
10. формування вміння планувати час;
11. презентація результатів;
12. рефлексія та художня творчість (2015, с. 127 лапки?).

Таким чином, учні в процесі проєктної діяльності набувають навичок та вмінь аналізувати, інтерпретувати та оцінювати прочитані твори, набувають досвіду роботи з літературною та критичною інформацією, набувають навичок виконувати нестандартні завдання, виявляти творчі здібності, розвивати здатність до роботи в команді, самооцінювання, самовдосконалення, самокорекції.

В умовах воєнних дій реаліями сьогодення стали дистанційна та змішана форма навчання. В означених умовах одним із основних чинників ефективності літературної освіти є вмотивоване використання цифрових ресурсів, тому методично доцільним є використання мультимедійних проєктів. Реалізація таких проєктів полягає в поєднанні індивідуальної, парної та групової навчальної діяльності учнів, які сприяють їх самостійності.

У зв'язку з активізацією інтеграційних процесів під час вивчення літератури Т. Яценко (2016) особливо виокремлює такі різновиди мультимедійних проєктів: літературно-лінгвістичні, літературно-історичні, літературно-етнографічні, літературно-соціальні, літературно-топографічні та літературно-природничі. (с. 284–285).

Враховуючи завдання, які постали перед сучасною літературною освітою, важливо усвідомлювати те, що використання методу

мультимедійних проєктів вчителем на уроках ефективно впливає на осмислення учнями змісту твору, розуміння літературно-мистецької епохи, до якої твір належить, розуміння художньої манери автора. Усе це сприяє формуванню в школярів власного ставлення до літературного явища, активізації пізнавального інтересу, формуванню творчого та критичного мислення, набуття вмінь використовувати знання в різних життєвих ситуаціях.

Отже, поєднання сучасних інтерактивних технологій, технологій особистісно зорієнтованого, проблемного, проєктного та інтерактивного навчання разом із акцентом частковою допомогою учням, при цілеспрямованому розвитку їх художнього сприйняття і читацьких вмінь вчитель може забезпечити оптимальні умови для формування читацької компетентності учнів.

2.2 Методика формування читацької компетентності учнів 6 класу на уроці української літератури

Формування читацької компетентності учнів ЗЗСО на уроках української літератури вбачаємо через поєднання елементів традиційного та інноваційного навчання. Розглянемо приклад цієї інтеграції в процесі вивчення байки Г. Сковороди на уроці української літератури в 6 класі.

Ураховуючи принцип особистісно-орієнтованого навчання Криворотенко О. Г. (2022) пропонує на мотиваційному етапі для емоційної концентрації учнів для вивчення літературного твору використати прослуховування учнями одного з музичних творів митця, наприклад, розспіву «Херувимської». На початку уроку вчителю доцільно наголосити на неординарності особистості письменника та розмаїтті його творчого доробку.

Бажано створювати проблемні ситуації, щоб зробити досвід учнів реальним. Наприклад, можна запропонувати учням прокоментувати епіграф відомого мудреця: "Люблю я те, що зверху нічого, а всередині є щось; зовні – брехня, а всередині – істина".

Наступним етапом на уроці буде демонстрація випереджувального домашнього завдання, які учні виконували в групах. Так, учні за допомогою самостійної пошукової діяльності мали навести відомості про Г. Сковороду. Дітей можна поділити на чотири групи, кожна з яких мала дослідити певний напрямок роботи:

1) "літературознавець" – дослідити історію створення твору "Бджола і Шершень", його художні особливості та зв'язок з алегорією в зарубіжній літературі;

2) "теоретики літератури" – узагальнити інформацію про алегорію як літературний жанр;

3) "актор/читець" – підготувати виразне читання та інсценізацію байки;

4) «художники» – виконають мультимедійний проєкт «Григорій Сковорода та його творчість в образотворчому мистецтві».

Наголошуємо, що ефективність роботи в групі учнів зумовлюється організацією та реалізацією психолого-педагогічних умов, зокрема таких:

1. залучення оптимальної кількості учнів до групи;
2. формування в учнів розуміння взаємозалежності;
3. використання інструкції щодо правил спільного навчання.

Групі «літературознавці» вчитель дає список рекомендованої літератури та проблемні питання, які необхідно вивчити. Для прикладу можна використати такі питання:

1. Витоки байкарської творчості Г. Сковороди.
2. Історія створення збірки «Байки харківські».
3. Художні особливості байки «Бджола і Шершень».

Робота групи «Теоретики літератури» полягає у визначенні основних ознак байки, укладені електронного словника.

Робота групи «акторів-декламаторів» полягає в підготовці до виразного читання. Вчитель, за потреби, може запропонувати групі скористатися пам'яткою «Удосконалюємо читацькі вміння» (Мхитарян О. Д., 2014).

У процесі роботи над навчальним матеріалом на уроці літератури основний час слід виділити для виразного читання й аналізу байки. Таким чином реалізується результат взаємодії вчителя та учнів в процесі виконання завдань, що спрямовані на розуміння тексту. Особливо важливим є втримання певної послідовності бесіди, яка зумовлена особливістю жанру, змісту й сприймання її учнями. Оскільки байка – це віршований ліро-епічний твір, то зміст і порядок його вивчення необхідно будувати, спираючись на алгоритми аналізу лірики. Крім того, доцільною буде робота з використанням комбінованого варіанта розбору, а саме: послідовного й пообразного аналізу.

Як зазначає Д. Козій, діти найчастіше без труднощів розуміють мораль байки «Бджола і Шершень», проте деколи тлумачать її доволі спрощено, мовляв, щастя людини полягає у «сродній праці». Тому вчитель має звернути увагу учня на те, що Г. Сковорода не задовольнявся цією істиною, а прагнув з'ясувати, "що значить жити згідно зі своїм призначенням" і звертався за допомогою до "древнього Епікура": "Я вдячний за природу, якою я обдарований". Отже, для того, щоб жити природно, треба спочатку пізнати себе, зрозуміти, хто ти є і на що здатен. Однак цей висновок був би не повним, якби Г. Сковорода, розуміючи всю складність проблеми самопізнання, не дав зрозуміти своїм учням, що в заповіді "пізнай себе" він приховує іншу заповідь, а саме: стати самим собою, витягти з себе духовну сутність, виконати своє призначення не бути неповним (2000, с. 482).

На етапі здійснення рефлексії з метою вербалізації думок і почуттів учнів 6 класу стосовно вивченого навчального матеріалу серед усього розмаїття варіантів здійснення пізнавальної діяльності учителеві варто звернути увагу на метод творчої роботи. Так, учні можуть написати міркування, спираючись на один з афоризмів із байки, наприклад як свивчення байок Г. Сковороди допомагає учневі наблизитися до розуміння сенсу життя. Для успішного виконання учнями завдання вчителю необхідно надати їм відповідні рекомендації стосовно структури роботи та спеціальних слів і виразів, на які необхідно спиратися для формулювання думок.

Таким чином, вдале поєднання технологій особистісно-орієнтованого, проблемного, проєктного та інтерактивного навчання із особливою увагою на використанні помірної допомоги учня сприяє їх цілеспрямованому розвитку художнього сприйняття та читацьких вмінь. Тому послідовна організація пізнавальної діяльності учнів з використанням типових навчальних дій забезпечує відповідні умови щодо формування компетентних читачів Нової української школи.

2.3 Методичні рекомендації щодо формування читацької компетентності в учнів ЗЗСО на уроках української літератури

Під час упровадження компетентнісно орієнтованої методичної системи в процес навчання української літератури важливим моментом є планування й проведення кожного уроку. Ми вважаємо, що з погляду методики навчання доцільно буде проводити урок за такими етапами:

- залучення учнів до читання шляхом мотивування;
- читання художнього твору з розумінням;
- робота учнів над текстом, яка мотивує учнів до самостійного формулювання усних чи письмових висловлювань;
- формування словникового запасу школярів шляхом їх спостереження за мовними та літературними явищами;
- демонстрація результату за роботі індивідуально та / або в групі над компетентнісно орієнтованими завданнями;
- рефлексія, самооцінювання.

Крім того, науковцями були визначено методичні та психолого-педагогічні умови організації та проведення уроків компаративного аналізу:

- учні на достатньому рівні розуміють тему та ідею художнього твору, що є основою для здійснення порівняльного аналізу (переформулювання);
- встановлення зв'язку між новим навчальним матеріалом та матеріалом, вивченим раніше;
- активне залучення в навчальну діяльність таких прийомів мислення;

- мотивування учнів до розв'язання проблемних завдань;
- постійне порівняння художніх явищ у різнонаціональних літературах на прикладі кількох художніх творів;
- урахування індивідуальних особливостей сприйняття художньої літератури та вікових особливостей учнів для побудови пізнавальної діяльності.

Під час застосування методу компаративного аналізу на уроці української літератури повинні враховуватися різноманітні форми використання порівняльного методу, зокрема такі, як:

- природно-порівняльний метод (передбачає виявлення природи різнорідних об'єктів);
- історико-типологічний метод (використовується для пояснення подібності не пов'язаних між собою явищ, що мають однакові умови генезису та розвитку);
- історико-генетичний метод (передбачає пояснення подібності явищ як результату їхнього споріднення за походженням)
- власне метод порівняння (дозволяє фіксувати взаємовідношення різноманітних фактів).

Щоб ефективно встановити міждисциплінарні та інтертекстуальні зв'язки між дисциплінами під час проведення уроків української літератури в процесі навчання літератури вчителю потрібно:

- активніше залучати в навчальний процес методи, що сприяють засвоєнню знань учнями;
- спрямовувати роботу на формування в учнів вміння та навички практично застосовувати мовне багатство у будь-якій ситуації, у повсякденному житті;
- формувати в учнів інтелектуальні вміння та навички, щоб розширювати їхню ерудицію;
- сприяти розширенню наукового кругозору учнів.

Висновки до розділу 2

У другому розділі розглянули методику формування читацької компетентності в учнів ЗЗСО на уроках української літератури.

Оскільки процес навчання учнів на уроках здійснюється за допомогою методу, то ми, розробляючи власну методику, докладно опрацювали, наявні в дидактиці сучасні методи, які можливо застосувати в ЗЗСО з урахуванням умов воєнного стану.

За допомогою методу учні оволодівають новими знаннями та навичками, а тому ми запропонували методику проведення уроку української літератури у 6 класі при вивченні байки Г. Сковороди «Бджола та шершень» із використанням методу проєктів.

Перевага означеного методу над іншими, ми вважаємо, полягає в його ефективності в умовах змішаної форми навчання та у формуванні в учнів самостійності та вмінні працювати в групі.

ВИСНОВКИ

Проведене курсове дослідження підтверджує досягнення поставленої мети та окреслених завдань і є підставою для наступних висновків:

1. Читацька компетентність – це певні складові компонентів успіхів учнів, які допомагають формувати ціннісне ставлення.
2. До структури читацької компетентності входять мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний та рефлексивний компоненти.
3. Нова українська школа передбачає формування в дітей основних компетентностей з урахуванням індивідуального підходу, з огляду на це важливим є художнє пізнання учнями твору як засобу їхнього особистісного розвитку.

3. Науковці значну увагу приділяють саме вибору методів для формування читацької компетентності сучасних учнів ЗЗСО на уроках української літератури. Велике значення у цьому процесі мають вікові особливості учнів, їх вподобання .

4. Організацію навчання найкраще здійснювати шляхом поєднання інноваційних та традиційних технологій навчання. Саме тоді вчитель може забезпечити оптимальні умови щодо формування читацької компетентності учнів.

5. Методика заснована на використанні методу проектів і передбачає групову роботу учнів.

Методичні рекомендації стосуються структури уроку української літератури в ЗЗСО та особливостей його проведення, а також методів, які доцільно використовувати.

РЕЗЮМЕ

У сучасному інформаційному суспільстві читацька компетентність є важливою навичкою для кожної людини. Вона дозволяє не лише розуміти прочитане, але й критично мислити, аналізувати інформацію та використовувати її для власного розвитку. Обрано тему курсової роботи «Формування читацької компетентності в учнів закладів загальної середньої освіти на уроках української літератури».

У **першому розділі** розглядаються поняття читацької компетентності, її структура та зміст. Аналізуються особливості формування читацької компетентності в умовах Нової української школи та на уроках української літератури. Головною метою реформи і, відповідно, Нової української школи є формування громадянина, здатного приймати зважені рішення, вирішувати необхідні проблеми, спираючись на набуті знання, уміння, навички, компетенції

У **другому розділі** описуються методи, прийоми та форми організації формування читацької компетентності учнів. Пропонується методика формування читацької компетентності учнів 6 класу на уроці української літератури на прикладі байки Г. Сковороди "Бджола і Шершень".

Курсова робота складається зі вступу, двох розділів, однієї таблиці. Обсяг роботи становить 29 сторінок. У списку використаної літератури налічується 26 джерел.

Ключові слова: формування читацької компетентності, художній твір, інтерактивні форми роботи, дистанційне навчання, очне навчання.

RESUME

In today's information society, reading competence is an important skill for every person. It allows not only to understand what is read, but also to think critically, analyze information and use it for personal development. The topic of the term paper "Formation of reading competence in students of general secondary education institutions in the lessons of Ukrainian literature" was chosen.

The **first chapter** examines the concept of reading competence, its structure and content. The peculiarities of the formation of reading competence in the conditions of the New Ukrainian School and in the lessons of Ukrainian literature are analyzed. The main goal of the reform and, accordingly, of the New Ukrainian School is the formation of a citizen who is able to make balanced decisions, solve the necessary problems, relying on the acquired knowledge, abilities, skills, competencies.

The **second chapter** describes the methods, techniques and forms of organizing the formation of students' reading competence. The method of formation of reading competence of 6th grade students in the lesson of Ukrainian literature on the example of H. Skovoroda's fable "The Bee and the Hornet" is proposed.

The coursework consists of an introduction, two sections, and one table. The volume of work is 29 pages. There are 26 sources in the list of used literature.

Keywords: *formation of reading competence, artistic work, interactive forms of work, distance learning, face-to-face learning.*

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Братко, В. О. (2012). Культурологічний принцип вивчення української літератури в основній школі. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Серія: Психолого-педагогічні науки*, 7, 114–117.
- Вашуленко, О. В. (2011). Читацька компетентність молодшого школяра: теоретичний аспект. *Початкова школа, 1*.
- Грицак, Н. Р. (2022). Проблема читання художньої літератури у контексті сучасних реалій. У *Слово. Стратегії. Інновації : колективна монографія* (с. 211–237) (заг. ред. О. Турко, О. Янкович. Осадца Ю.В.)
- Дем'яненко, О. О. (2011). Активізація «читацьких реакцій» учнів у процесі вивчення світової літератури як чинник формування цілісного уявлення про художній твір. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи*, 29, 64–68.
- Ісаєва, О. О. (2017). Виклики сучасності і шкільна літературна освіта в Україні: у пошуках відповідності. *Актуальні проблеми професійної підготовки студентів-філологів до роботи в сучасному освітньому просторі : збірник статей, 1*, 29–37.
- Ісаєва, О. О. (2013). Формування сучасного читача засобами медіаосвіти. *Всесвітня література в школах України*, 2, 5–10.
- Ісаєва, О. О. (2014). Креалізований текст на уроках світової літератури як фактор активізації читацької діяльності.
- Ісаєва, О. О. (2016). Вивчення літератури в цифрову епоху: про реалії сьогодення і перспективи в майбутньому. *Всесвітня література в школах України, 1* (415), 3–8.
- Козій, Д. (2000). Три аспекти самопізнання у Сковороди. *Україна : філософський спадок століть*, 39–40, 375–487.
- Криворотенко, О. Г. (2022). *Нова українська школа. Українська література в 5 класі: компетентнісно зорієнтовані завдання : метод. посіб.* Освіта.

- Мартиненко, В. О. (2013). Структура і зміст читацької компетентності молодших школярів. *Збірник наукових праць : Педагогічна освіта: теорія і практика*, 15, 145–151.
- Мхитарян, О. Д. (2022). Формування читацької компетентності учнів у реаліях нової української школи. *Науково-методичний, інформаційно-освітній журнал. Теорія, методика і практика навчання*, 4 (95), 69-82.
- Мхитарян, О. Д. (2021). Інтеграція навчання як фактор підвищення якості шкільної літературної освіти. *Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти*, 3 (90), 66–79.
- Назаренко, Л. А. (2015). Формування предметної літературної компетентності старшокласників засобами інформаційно-комунікаційних технологій: ... дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.02. 304 с.
- Оліфіренко, С. М., Оліфіренко, & В. В., Оліфіренко, Л. В. (2007). *Універсальний літературний словник-довідник*. ТОВ ВКФ «БАО».
- Опалко, Н. М. (2022). Формування читацької компетентності учнів початкових класів. *Педагогічний вісник*, 1, 37-41.
- Савченко, О. Я. (2012). *Дидактика початкової освіти*. Грамота.
- Сергієнко, А. А. (2019) Формування в учнів читацької компетентності на особистісно зорієнтованих уроках української літератури. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*, 67, 247-251.
- Ситченко, А. Л. (2004). *Навчально-технологічна концепція літературного аналізу : монографія*. Ленвіт.
- Ситченко, А. Л. (2019). До поняття і структури формування компетентного читача у шкільному курсі української літератури. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*, 3, 207-211.
- Старагіна, І. П., Терещенко, В. М., & Панченков, А. О. (2020). *Нова українська школа: розвиток читацької компетентності в учнів початкової школи*

в системі інтегрованого навчання. Навчально-методичний посібник. Соняшник.

- Токмань, Г. Л. (2016). Екзистенціально-діалогічне прочитання художнього тексту: Вибрані студії. ПП Лисенко М.М.
- Шуляр, В. І. (2017). Стратегії підготовки вчителя літератури до реалізації концепції Нової української школи. *Актуальні проблеми професійної підготовки студентів-філологів до роботи в сучасному освітньому просторі : збірник статей / за заг. ред. І. В. Козлика, 1, 58–69.*
- Яценко, Т. О. (2016). *Тенденції розвитку методики навчання української літератури в загальноосвітніх навчальних закладах (друга пол.. ХХ – поч.. ХХІ ст.) : монографія. Пед. думка.*
- Яценко Т. О., Качак Т. Б., Кизилова В. В., Пахаренко В. І., Дячок С. О., Овдійчук Л. М., Слижук О. А., Макаренко В. М., Тригуб І. А. (2021). Модельна навчальна програма «Українська література. 5–6 класи» для закладів загальної середньої освіти.
- Яценко, Т. О., & Слижук, О. А. (2022). Формування предметної компетентності учнів 5-6 класів нової української школи в процесі навчання української літератури. *Інноваційна педагогіка, 51, 88-91.*